

4. Семенюк О., Паращук В. Основи теорії мовної комунікації. Київ : Ін Юре, 2009. 276 с.
5. Finch Geoffrey. How to study linguistics: a guide to understanding language. 2nd ed. Leiden, 2003. 249 p.
6. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. University of Chicago Press, 1987.

Н. В. Бардина. «Воплощенная когниция» в научном учебном тексте (на материале английского и украинского учебников по языкознанию). – *Статья.*

Аннотация. В статье на основе теории Марка Джонсона о воплощенной когниции (*embodied cognition*) проведен сравнительный анализ двух университетских учебников по английскому (G. Finch) и украинскому (М.П. Кочергана) языкознанию. Определено, что в учебнике Дж. Финча «воплощенная когниция» используется чаще, суть языка поясняется на основе образ-схемы СДЕРЖИВАНИЕ, преобладают модальные слова на основе образ-схемы РАЗРЕШЕНИЕ. В учебнике М.П. Кочергана прослеживается предпочтение автором реализации образ-схемы ЗАПРЕТ, УСТРАНЕНИЯ ПРЕГРАДЫ, ПРИНУЖДЕНИЕ.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, воплощенная когниция, научный текст, английский язык, украинский язык.

N. Bardina. “Embodied cognition” in Scientific Study Text (as applied to English and Ukrainian textbooks in linguistics). – *Article.*

Summary. In this article, the author applies Mark Johnson’s theory of embodied cognition to conduct a comparative analysis of two university textbooks in linguistics – an English by G. Finch and a Ukrainian by M.P.Kochergan. The analysis established that in G. Finch’s textbook, the term “embodied cognition” is used more frequently, that the essence of language is revealed based on the image-scheme CONTAINMENT, and that modal verbs based on the image-scheme ENABLEMENT are prevalent. In comparison, the textbook by M.Kochergan shows preference to image-schemes ELIMINATION OF CONSTRAINTS, COMPULSION.

Key words: cognitive linguistics, embodied cognition, scientific text, English language, Ukrainian language.

УДК 811.112.2'42:[791.82(036)]

І. А. Гаман
старший викладач
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

СТИЛІСТИЧНІ ОЗНАКИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПУТІВНИКІВ ПО ЗООПАРКУ ЯК НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. Стаття присвячена аналізу текстів німецькомовних путівників по зоопарку, які досі не були об’єктом наукових досліджень. Встановлено належність німецькомовних путівників по зоопарку до науково-популярного різновиду наукового функціонального стилю, про що сигналізують вживання загальновідомих термінів із зоології, невисокий ступінь деталізації, поєднання об’єктивної інформації з вираженням емоцій / оцінкою автора.

Ключові слова: путівники по зоопарку, науково-популярний текст, емоціоналізація, унаочнення, конденсація інформації.

Постановка проблеми. Комплексне розуміння поняття «стиль», згідно з яким стиль маніфестується його складниками на різних рівнях тексту (стиль як сукупність ознак), характерне для прагматичної стилістики (Б. Зандіг, У. Пюшель) і дає змогу виокремити структуру стилю та описати тексти в їхній композиційній, тематичній і функціональній єдності. Традиційне трактування поняття «стиль» (лексика, синтаксис, графічні засоби, стиль як набір мовних засобів) у парадигмі функціональної стилістики (І.В. Арнольд, В. Фляйшер, Е. Різель, Г. Міхель) лишається також актуальним, про що свідчать дослідження мовних засобів як маркерів певного функціонального стилю чи його підстилів.

Розвідки, присвячені науково-популярним текстам, фокусуються на засобах популяризації знань. Як відомо, науково-популярний текст орієнтований на читача-неспеціаліста, тому результати досліджень галузі мають викладатись у доступній та цікавій формі, яка максимально відповідає рівню знань публіки. У такому тексті зберігається наукова достовірність інформації, а ознака «популярний» виражає такі функції, як популяризація, поширення знань, що потребує викладу наукових досягнень через звертання до знайомого та зрозумілого читачеві [1, с. 147]. Якщо для наукового тексту характерні послідовний виклад у суворому нейтральному стилі, вживання термінів та абстрактної лексики, складні та безособові синтаксичні конструкції, то науково-популярний текст містить терміни загального користування замість вузькоспеціальних, має низький рівень абстракції, надає інформацію, апелюючи не лише до логіки розумових операцій, а до емоцій читача, набуваючи образної асоціативної форми [2, с. 6]. Тому науково-популярний текст поєднує науковість та розважальність, втілені в таких протилежних ознаках, як логічність та емоційність, об'єктивність та суб'єктивність, абстрактність та конкретність.

Мета статті полягає у встановленні стилістичних ознак німецькомовних путівників по зоопарку, які підтверджують належність цих текстів до науково-популярного підстилю наукового функціонального стилю. Матеріалом дослідження слугують тексти путівників Віденського, Берлінського, Ганноверського та Лейпцизького зоопарків у період 1950–2010 рр. (посилання на приклади у путівниках по зоопарку для зручності надаються в дужках із відповідними скороченнями W = Wien = Віденський, Be = Berlin = Берлінський, Ha = Hannover = Ганноверський, Le = Leipzig = Лейпцизький зоопарк, роком видання та сторінкою).

Виклад основного матеріалу. Перші німецькі зоопарки для населення з'явилися на противагу князівським менажеріям/звіринцям у другій половині XIX століття – епоху розквіту буржуазії та накопичення знань, зокрема, з природничих наук – із метою навчання публіки та сприяння розвитку знань із зоології. Як бачимо, путівники виконували функцію освіти суспільства з самого початку, адже інші форми популяризації знань (енциклопедичні видання натуралістів Брема «Brehms Thierleben» та де Бюффона «Histoire naturelle») через вузькофахову тематику та високу ціну були доступними лише освіченому колу [4, с. 96]. Орієнтація на адресата-нефахівця зумовлює необхідність зрозумілого викладу інформації із застосуванням «атракторів», елементів для привернення уваги читача. Мета путівників по зоопарку полягає в популяризації знань із зоології серед масового читача та зацікавлення його в тому, що надана інформація є корисною.

Оскільки путівники по зоопарку виконують функцію популяризації, поширення знань, визначаємо їх як тексти-трансфери / *Transfertexte*. Комунікативна ситуація характеризується різницею в обсягах знань між учасниками комунікації, зменшення якої можливе завдяки текстам-трансферам. Таку комунікацію трактуємо як масову комунікацію, для якої типова мультиадресатність. Адресантом путівника виступає, як правило, колективний автор (директор та куратори зоопарку).

Очевидно, що цільова аудиторія путівників – це (потенційні) відвідувачі зоопарку, до яких у XIX столітті належали зоологи, учителі природничих предметів, любителі природи, студенти, діти, а також представники вищого прошарку, які вбачали у прогулянці зоопарком нагоду вихвалитися зовнішніми атрибутами («sehen und gesehen werden») [5, с. 47], а з 1930-х років і до сьогодення як основних адресатів путівників виокремлюємо туристів, членів об'єднань зоопарку та колекціонерів путівників.

Фактуальна інформація про види тварин походить із наукових текстів (монографій, енциклопедій). Оскільки путівники розраховані на нефахівців, автор опрацьовує інформацію як науково-популярний текст, додаючи пояснення, дефініції, унаочнення.

Зрозумілість текстів німецькомовних путівників по зоопарку забезпечується, передусім, чіткістю композиції та відсутністю вузькоспеціальних термінів. Тексти насичені загальнозрозумілою зоологічною термінологією на позначення частин тіла та життєдіяльності видів *die Schnauze, die Krallen, das Geweih, das Haarkleid, die Gelege, die Bast, die Brunft / die Balz, die Brutdauer, die Keimruhe*. Деталізація опису тварини визначає ступінь фаховості тексту. Детальний опис зовнішнього вигляду через вживання композитів з уточнюючим словом *Fettflosse, Fetthocker, Greifgebiss, Tastfeder, Backenzahn* і опис одного процесу, наприклад, скидання рогів в оленів, у великих (від шести речень) фрагментах тексту, розраховані на більш зацікавленого адресата. Текст є доступним завдяки викладенню наукових фактів в асоціативній формі, через порівняння з близькими адресатові явищами для унаочнення зовнішніх характеристик тварини *der zentnerschwere Gorillamann, hasengroße Antilopen, nicht größer als eine große Fliegenmade, ihr langbehaarter Schwanz wirkt wie ein großer Besen* та її умінь *messerscharfe Ränder der Hornschnäbel, pfeilschnelle Geparden*. Для полегшення сприйняття інформації використовуються

метафоричні порівняння *die vom Schwimmen müde gewordenen Kleinen sich auf dem Rücken ihrer Eltern wie auf einer schwimmenden Insel ausruhen* [Be 1958, с. 37].

Нечисленні спеціальні терміни вводяться в текст не прямими дефініціями, а:

– поясненнями з прикметником *sogenannt* та конструкцією *das heißt (d.h.): Im Zoo geborene Tiere werden ausgewildert, d.h. in ihrem ursprünglichen Lebensraum ausgesetzt* [Le 2003, с. 97];

– поясненнями в дужках *Gibbons leben monogam (in Einehe)* [Wien 2002, с. 70];

– через метакомунікативні вирази *Alle Tiere, die aus dem Ausland zu uns kommen, müssen nach den veterinärpolizeilichen Bestimmungen eine ordnungsgemäße „Quarantäne“ durchmachen. So nennt man eine Zeit, in der diese Tiere von anderen isoliert untergebracht werden* [Be 1958, с. 43];

– через прикладку *Luftverschmutzung führt bei diesen aus dem ewigen Eis stammenden Vögeln zur Aspergillose, einer gefürchteten Schimmelpilserkrankung der Atemwege* [Be 2007, с. 89].

Об’єктивність викладу (наведення фактів про тварин) поєднується з вираженням емоційно-суб’єктивного ставлення автора до описуваного, яке маніфестується в епітетах. У путівниках після 1950-х років в описі зовнішнього вигляду та характеру тварин встановлено лише позитивну оцінку *ein wunderschönes Wild, wundervolle Loris, vielfarbige und vielgestaltige Papageienwelt, wahrhaft prachtvoller Vogel, herrliches / wundervolles / prächtiges Paar*. Авторська оцінка виявляється також у ранжуванні видів та виокремленні найкращих/найцікавіших через іменники *das Paradestück, die Sensation, der zoologische Bonbon, Zierde, Stolz* та прикметники з семою «рідкісний», «незвичний» *seltene, eigenartige, auffällige, die wertvollsten Insassen*.

Антропоморфізація тварин виступає однією з найважливіших ознак, які відрізняють текст із зоології для фахівців від науково-популярних текстів цієї тематики. Використання лексики на позначення людських якостей (вищезазначені прикметники у критерії опису тварин «характер») та життєвих аспектів допомагає читачеві краще зрозуміти поведінку тварин: *An eine längere Verlobungszeit schließt sich im zeitigen Frühjahr die Brutperiode an* [Le 1998, с. 83]; *Feinste Wohnlage also: Ein Seegrundstück mit Bademöglichkeit* [Le 2003, с. 48]; *Sie gediehen beide prächtig und waren bis 1950 ein geradezu vorbildliches Ehepaar. Es war unmöglich, sie einzeln abzusperren; die Sehnsucht nacheinander ließ sie ruhelos werden* [Be 1951, с. 30].

Пов’язаний з олюдненням прийом «**замилування**» / *Verniedlichung* застосовується для створення емоційного зв’язку читача з твариною і підпорядкований наміру автора «мотивувати адресата до відповідального ставлення до тваринного світу», реалізується експліцитно через прикметники із семою «милий» та демінутивного суфікса *-chen*: *die niedlichen Zwergzebus, ein reizendes Elefantensbaby, Mandschutiger-Baby: Wer möchte ihm nicht einmal liebevoll durchs Fell streichen?, unser Meerkatzenmännchen „Pipo“, ein Pärchen Hutaffen die niedlichen, possierlichen Tierchen*, а також через світлини народжених особин, які виликають замилування шляхом актуалізації «дитинної схеми» «*Kindchenschema*»: усе, що ззовні нагадує дитину (маленькі частини тіла) викликає почуття ніжності та бажання захистити [6, с. 234].

Зауважуємо вживання (діє)прикметників, через які посилання на тварину набуває конкретики та підкреслюються окремі ознаки: *lauffreudige Mähnenwolf, kälteunempfindliche Persische Leoparden, pflanzenfressende Kolosse* (щодо бегемотів), *mächtige Kondore, temperamentvolle Wildyaks, farbenfrohe Lippfische, die wärmebedürftigen Arten, empfindliche Vogelarten, sehr empfindliche und recht scheue Antilopen, robuste Vögel, bodenbewohnende Krustenechsen, nachtaktive Echsen, gehörnte Säbelantilope, paarungswillige Weibchen, erwachsene Männchen*. **Конкретизація** втілюється також через зазначення імен тварин *Im Nebenfriegehege treffen wir auf die Norwegerstute «Ingrid»* і цифр, які підтверджують достовірність інформації. Разом із тим опис тварини в зоопарку актуальний для виду загалом: у тексті на прикладі опису певної тварини автор надає характеристику усього виду. У ганноверських та віденських путівниках початку 2000-х років таке **імпліцитне узагальнення** стає прямим (відсутні посилання на тварин у зоопарку через займенник *unser* та вказівки розміщення тварини).

Для ефекту **зближення з адресатом** застосовуються пряме звертання до читача в передмові, інклюзивний займенник *wir*, розповідь від першої особи. Запитання в основній частині тексту активізують розумову діяльність читача *Wie leben unsere „Verwandten?“ Erst beige, dann schwarz und dann? Warum heißt das Spitzmaulnashorn so?* [Ha 1975, с. 38, 39, 85] і можуть бути риторичними для надання тексту емоційно-експресивного забарвлення *Wer aber würde das (künstlicher See) heute noch vermuten, wenn er die mit Schilf bewachsenen, geschwungenen Ufer betrachtet?* [Be 1969, с. 18].

Крім загальноновживаної лексики, з кінця 1990-х років спостерігаємо відхилення в бік розмовної мови з експресивно-образними елементами, яке виявляється через:

- окаяоналізми *elefantös, affenstark*, „*Lauf-mir-bloß-schnell-hinterher*“-*Zeichen*;
- англїцизми *everybodys darling, Superstar, Bärenhighlight*;
- вигуки та частки *Tja, so gesehen hat ein Leben als Majestät (Löwenherrschaft im Harem) seine Vor- und auch Nachteile* [Le 2003, с. 24];
- римовані вирази *Auf Du und Du mit dem Kakadu; Dick und rund? Na und!* [Be 2008, с. 69];
- метафори *bärenstarke Begegnung, Bärenhunger, tierisch gut, quitschlewendig; in dreißig Behälter die tropischen Zierfische untergebracht, ein Dorado für den beflissenen Aquarianer* [Le 1963, с. 17], *das gepflegte Aquarium ist ein Stück Natur in eigener Wohnung* [Wien 1981, с. 52], *Pinguine fliegen unter Wasser* [Ha 1997, с. 64].

Автори путівників по зоопарку (1990–2000-х років) не нехтують можливістю використання гумору для позбавлення тексту монотонності (гумористичні розповіді про тварин і заголовки з елементами комічного для привернення уваги читача *Oho, viele Rote Popos!* в основній частині тексту [Le 1998, с. 54]).

Відмінною ознакою текстів путівників по зоопарку є ущільнення інформації, конденсація змісту, яка полягає у відтворенні максимуму інформації через мінімальну кількість вербальних знаків. Стислий виклад інформації реалізується в текстах путівників по зоопарку, передусім, через використання численних перифраз, в яких розкриваються нові дані про тварину відповідно до критеріїв її опису: зовнішній вигляд – *eine reizende Zwergengestalt (Dreistachel-Stichling), Flossenträger (Wassertiere)*, ареал – *Südamerikaner (Puma)*, спосіб життя – *Winterschläfer (Hamster), Räuber der Nacht (Waldkauz), Lauer / Hetzjäger (Großkatzen) Sanitätspolizisten (Geier)*, харчування – *Aasfresser (Hyäne)*, уміння / пристосування *Hungerkünstler (Dromedar), Meister im Tauchen (Seelöwen)*. Вищезазначені конкретизуючі (діє)прикметники та експліцитний зв'язок між критеріями опису тварин через прийменники також слугують компресії тексту *Bären können trotz ihres plumpen Aussehen sehr schnell laufen* [Be 1951, с. 15]; *die Geier sind durch Aasfressen vielfach nützlich* [Le 1978, с. 57]. Однак у всіх екземплярах зауважуємо експансію синтаксичної структури, тобто її розширення шляхом лінійного збільшення кількості одиниць, які входять до неї [3, с. 6] у парантезах для надання додаткової інформації [...] *produziert ein Hirsch ein Körpergewebe von mehreren Kilogramm Gewicht – Rothirsche tragen Geweih bis zu 14 und 16 kg auf dem Kopf– aus hochwertigem Eiweiß, Phosphor, Kalzium und anderen Mineralien zusammengesetzt* [Ha 1975, с. 42], *Denn an ihrem – im Verhältnis zum Körper – gewaltigen Kopf sind die großen Ohröffnungen verschieden ausgerichtet* [Wien 2010, с. 25]. Фіксуємо також винесення за рамки для акцентування окремих аспектів *Haar- und Hautfarbe können auch recht unterschiedlich sein, je nach Herkunft* [Le 1963, с. 35], *Alle anderen wurden bereits im Zoo geboren, viele sogar im hannoverschen* [Ha 1990, с. 20].

Висновки. Констатуємо, що до основних стилістичних ознак текстів німецькомовних путівників по зоопарку належать зрозумілість/доступність викладу (досягнута завдяки наочності, поясненням, низькому рівню деталізації та відсутності вузькоспеціальних термінів), об'єктивність у поєднанні з експресивністю, вираженою емоційно-оціночним ставленням автора до описуваних тварин і мовними засобами (окаяоналізми, англїцизми, метафори, рими, засоби комічності), які позбавляють текст монотонності та маркують розважальну функцію путівника, щільність інформації, конкретність поряд з узагальненістю викладу. Таким чином, тексти путівників по зоопарку є прикладом науково-популярних текстів, разом із тим їм притаманні такі специфічні ознаки, як антропоморфізація тварин та імпліцитне узагальнення. З огляду на важливість науково-популярних текстів як проміжної ланки між фаховою та неспеціальною літературою, результати дослідження відкривають широкі перспективи для контрастивних розвідок, а саме порівняння описів тварин в інших джерелах науково-популярної та наукової літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіаології. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 236 с
2. Сурмін Ю.П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.
3. Паров'як І.І. Експресивний потенціал синтаксичних одиниць у німецькомовному постмодерністському прозовому тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2015. 20 с.
4. Dittrich L., Rieke-Müller A., von Engelhardt D. Die Kulturgeschichte des Zoos. Berlin : Verlag für Wissenschaft und Bildung, 2001. 212 S.
5. Hochadel O. Im Angesicht des Affen. Die Besucher des Tiergartens im 19. Jahrhundert. *Zoo und Kino. Mit Beiträgen zu Bernhard und Michael Grzimeks Film- und Fernseharbeit*. Basel : Stroemfeld, 2012. S. 29–49.
6. Klothmann N. Gefühlswelten im Zoo – Eine Emotionsgeschichte 1900–1945. Bielefeld : Transcript, 2015. 430 S.

И. Г. Гаман. Стилистические признаки немецкоязычных путеводителей по зоопарку как научно-популярных текстов. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена анализу текстов немецкоязычных путеводителей по зоопарку, которые еще не были объектом научных исследований. Определена принадлежность немецкоязычных путеводителей по зоопарку к научно-популярному подстилю научного функционального стиля, на что указывает употребление общеизвестных терминов зоологии, невысокая степень детализации, сочетание объективной информации с выражением эмоций/оценкой автора.

Ключевые слова: путеводители по зоопарку, научно-популярный текст, эмоционализация, наглядность, конденсация информации.

I. Gaman. Stylistic features of German zoo guidebooks as texts of the popular science substyle of the scientific functional text style. – Article.

Summary. The article is dedicated to the analysis of texts of German zoo guidebooks, which have not yet been an object of scientific research. The German zoo guidebooks are reported to belong to the popular science literature due to the use of generally known zoology terms, a low level of detailed elaboration, the combination of objective information with the expression of the author's emotions / opinion.

Key words: zoo guidebooks, popular science text, emotionalization, visualization, information condensation.

УДК 811.11-112

К. О. Гордієнко

асистент кафедри філології

Одеський національний морський університет

м. Одеса, Україна

К. П. Макарова

асистент кафедри германських мов та перекладу

Одеський національний політехнічний університет

м. Одеса, Україна

ОНОМАСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАЗВ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ономастики в контексті назв сучасних алкогольних напоїв. У статті розкривається зміст поняття «ономастика». Звертається увага на те, що ономастика – це не лише розділ лінгвістики, а ще багатьох інших наук (географії, логіки, історії, літератури, астрономії і т.д.). Ономастика є важливою складовою частиною мови та лінгвокультури, вона відображає розвиток людського пізнання та ставлення представників певної культури до навколишніх об'єктів. Дослідження назв алкогольних напоїв дає змогу виявити механізми формування образів у свідомості людини.

Ключові слова: ономастика, власні назви, прагматоніми, алкогольні напої, метонімічний перенос.

Наука, що вивчає власні імена, називається ономастикою. Вона є галуззю мовознавства, яка займається власними назвами, закономірностями їхнього розвитку та функціонування. Термін «ономастика» походить із грецької мови: *onoma* означає «ім'я», *onomastike* – «наука про імена». Предметом ономастики є мотиви номінації та історія виникнення імен, переходу з одного класу в інший, територіального поширення, їх функціонування, перетворень та соціально-психологічних аспектів. Ономастика досліджує фонетичні, морфологічні, словотворчі, семантичні, етимологічні та інші аспекти власних імен.

Ця лінгвістична наука також складається з історичних, географічних, етнографічних, культурних, соціологічних та літературних компонентів, які допомагають встановити характерні особливості названих об'єктів. Безліч археологічних, біологічних, психологічних, філософських та інших даних використовуються в ономастичних дослідженнях. Звідси випливає, що ономастика пов'язана з такими науками, як лінгвістика, логіка, історичні науки, географія, астрономія та літературознавство [2, с. 76].